№ 144 ՇԱԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 7 **1899** ՇԱԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 7 № 144

ՔՍԱՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դարձեալ նոյն պատմութիւնը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Նամակ Գանձակի գաւառից. Նամակ Շուլաւէրից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ռօբէրտ Վիլհելմ Բունզէն. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Սախէմ։

ԴԱՐՁԵԱԼ ՆՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Եգիպտոսում, ուր բուն է դրել հնդկական ժանտախտը, կրկնվում է նոյն պատմութիւնը, ինչ որ ուրիշ տեղերում նկատվել է սարսափելի վարակիչ հիւանդութիւններ երևալու ժամանակ. ամբոխը թագցնում է հիւանդին և այդ պատճառով բժշկական վարչութիւնը անկարող է լինում կղզիացնելու հիւանդութիւնը և նրան ոչնչացնելու։ Ամբոխը, որ ծանօթ չէ հիւանդութեան զարգացման օրէնքների և պայմանների հետ, թոյլ է տալիս իրան այնպիսի վարմունք, որ միայն նպաստում է վարակիչ ախտի աւելի ևս մեծ ծաւալով տարածվելուն և այդպիսով դժուարացնում է սոսկալի աղէտի դէմ մարտնչումը։ Եգիպտոսի տեղական իշխանութիւնը, ստիպված այդ հանգամանքից, յայտարարել է, որ իւրաքանչիւր անձ, որ ցոյց կը տայ ժանտախտով հիւանդ մարդկանց, կը ստանայ ամեն մի դէպքի համար 8 ֆրանկ վարձատրութիւն։

Ամբոխի տգիտութեան անմխիթար ազդեցութիւնը կեանքի վրա շատ անգամ չէ նկատվում սովորական ժամանակ, այլ ակընյայտ կերպով երևան է գալիս միայն արտասովոր դէպքերում։ Սակայն այդ ազդեցութիւնը անդադար գոյութիւն ունի և պատճառ է դառնում շատ տգեղ և դժբաղդ երևոյթների մեր կեանքի մէջ։ Մեր առաջն են ամբողջ գիւղեր և նոյն իսկ քաղաքի թաղեր, որտեղ ժողովուրդը հաւատում է գրբացներին և գուշակողներին, տալով նրանց ձեռքը իր ախտաւորների և տկարացածների վիճակը. այնպիսի վտանգաւոր վարակիչ հիւանդութիւններ, ինչպէս են վեներական հիւանդութիւնները, անարգել կերպով անցնում են տնից տուն և լուրջ բժշկութեան երես չը տեսնելով, ստանում են այնպիսի սուր արտայայտութիւն, որ այնուհետև հիւանդին բաժին է դառնում անդամալուծութիւն կամ մահը։

Ժողովրդի տգիտութիւնը ինքը մի ժանտախտ է, մի սարսափելի կերցաւ, որ անընդհատ կերպով քայքայում է նրա բարեկեցութիւնը, բայց որի վտանգը սովորական հանգամանքներում մնում է մարդկանց համար աննկատելի։ Եւ երբ մի արտասովոր դէպք, մի խօլերա, մի ժանտախտ, մի բծաւոր տիֆ տեղի է ունենում և պէտք է զգացվում դիմել ազգաբնակութեան օգնութեան և աջակցութեան, այն ժամանակ պարզվում է, որ ամբոխը ոչ թէ չէ ցանկանում նպաստել անհրաժեշտ բժշկական կարգադրութիւններին, այլ ընդհակառակը, կատաղելապէս խանգարում է նրանց իրագործութեան։

Տգիտութեան ժանտախտը ամենավտանգաւոր և քայքայիչ ախտն է, որի դէմ պէտք է կազմակերպել անխնայ կռիւ և մաքառում։ Իսկ երբ կը վերանայ կամ կը թուլանայ տգիտութիւնը, այն ժամանակ կարելի է աներկիւղ կերպով հանդիպել շատ ծանր և սոսկալի հիւանդութիւններին, հաստատ հաւատալով, որ կարելի է նրանց ճնշել և ոչնչացնել։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Եթէ մարդը այնքան շատ է տանջվում, պատճառը և գուցէ ամենագլխաւոր պատճառը այն է, որ մարդը համարվում է բնութեան էժանագին արտադրութիւն։ Պատերազմների մէջ բիւրաւոր մարդիկ են կոտորվում. սովը, համաճարակ հիւանդութիւնները զոհերի սոսկալի թիւ են կլանում։ Եւ ինչ։ Այդքան մահերը առանձին վիշտ չեն պատճառում, չեն հարկադրում մարդկանց այնպիսի միջոցներ ձեռք առնել, որպէս զի կորուստները քիչ լինեն։ Ինչու։—Որովհետև մարդը իբրև մարդ չէ գնահատվում։ Դա մի անբարոյական հասկացողութիւն է, և «Недѣля» շաբաթաթերթի աշխատակիցներից մէկը մի շարք յօդուածների մէջ աշխատում է հասկացնել՝ թէ ինչ իրական արժէք ունի մարդու կեանքը։ Անգութ վերաբերմունքը դէպի մարդկային բիւրաւոր զոհերը, ինչպէս յայտնի է, ունի և գիտնական հիմք, որ բացատրված է անգլիացի քահանայ Մալթուսի հռչակաւոր թէօրիայի մէջ։ Մալթուսի վարդապետութեան էութիւնը այս է. մարդիկ բազմանում են, իսկ նրանց սնունդի միջոցները այնպէս չեն զարգանում, որ կարողանան բաւարարութիւն տալ մարդկանց բազմութեան։ Նա հաշւում էր, որ բարեյաջող հանգամանքների մէջ ազգաբնակութիւնը 25 տարվայ մէջ կրկնապատկվում է. այս հաշւով նա դուրս էր բերում, որ Անգլիայի 11 միլիօն ազգաբնակութիւնը առաջին դարի վերջում պիտի դառնայ մօտ 176 միլիօն, մինչդեռ ապրուստի միջոցները այդքան ժամանակ կարող են զարգանալ միայն 56 միլիօն մարդ կերակրելու համար. նշանակում է, ուրեմն, որ մնացած 121 միլիօն մարդիկ պիտի մնան առանց կերակրի։ Եզրակացութիւնն այն է, որ մարդկանց չափազանց արագ աճման դէմ պէտք է սահմանափակող միջոցներ ձեռք առնել,—կամ պէտք է ուղեծնութիւնը պակասեցնել, կամ թէ պէտք է դիմել այնպիսի պատճառների, որոնք աւելացնում են մահացութիւնը։ Այդ թէօրիան շատ գեղեցիկ ընդունելութիւն գտաւ գիտնական աշխարհում և դարձաւ մի անհերքելի սկզբունք նաև գիտական աշխարհից դուրս։ Մարդկութեան կոտորածները ցաւակցութեան արժանի պատահարներ չը համարվեցան, այլ մի անհրաժեշտութիւն, որ իբրև բնութեան իմաստուն կարգադրութիւն՝ գալիս է ազատելու մարդկանց այն դժբախտ դրութիւնից, երբ ազգաբնակութեան աճեցողութիւնը այլ ևս անհնարին կը դարձնէ ապրուստը։ Մալթուսի այդ թէօրիան ռուս շաբաթաթերթի աշխատակից պ. Մ. անուանում է ամենասխալ և կոպտաբեր վարդապետութիւններից մէկը, որ երբ և իցէ ստեղծել է գիտական նախապաշարմունքը։ Եւ այդ բանը հաստատելու համար նա դիմում է Մալթուսի համոզիչ և յաղթական հակառակորդին, որ ամերիկացի Հէնրի Ջօրջն է, այն նշանաւոր մտածողը, որ անցեալ տարի մեռաւ։ Հէնրի Ջօրջ իր «Առաջադիմութիւն և աղքատութիւն» գրքի մէջ թւանշաններով և պատմական փաստերով ջախջախել է Մալթուսի վարդապետութիւնը և ապացուցել է, որ եթէ այդ վարդապետութիւնը այնքան համակրանք է գտել ամեն տեղ, պատճառն այն է, որ նա «ոչ միայն սպառնալիք չէ որ և է մէկի օրինական իրաւունքի դէմ, ոչ միայն չէ հակառակվում որ և է հզօրի շահի, այլ, ընդհակառակն, չափազանց փաղաքշում և հանգստացնում է այն դասակարգերը, որոնք, ունենալով հարստութեան ոյժը, լայն չափերով տիրապետում են մտքի վրա»։ Մի խօսքով այդ թէօրիան ձեռնտու էր այն արտօնատէրերին, որոնք այս աշխարհի բարիքների մենաշնորհն ունեն։ Բայց ինչ է ասում ինքը, Հէնրի Ջօրջ։ Բոլորովին հակառակը։ Մարդկութեան բազմանալուց՝ սովի ընդհանուր դժբախտութեան վտանգ չը կայ նախ այն պատճառով, որ մարդը այնպիսի մեծ չափերով չէ բազմանում, ինչպէս բոյսերն ու կենդանիները, որոնք նրա կերակուրն են, և երկրորդ, որովհետև մարդը, բազմանալով, բազմացնում է և իր ապրուստի միջոցները։ Մալթուսեանների համար միշտ օրինակ են եղել Չինաստանը, Հնդկաստանը և Իրլանդիան, ուր մշտատև սովեր են լինում որպէս թէ այն պատճառով, որ հողը չէ կարողանում կերակրել չափազանց բազմացած ազգաբնակութիւնը։ Բայց Հէնրի Ջօրջ հաստատում է, որ սովերի պատճառը հողային յարաբերութիւններն են և ոչ թէ ազգաբնակութեան թիւը։ Հողը այդտեղ չէ պատկանում հողագործին, իսկ եթէ մի քանի տեղ պատկանում էլ է, նրա վրա այնքան տուրքեր կան դրած, որ հողագործին ոչինչ չէ մնում. հողագործին հարստահարում է անգլիական կառավարութիւնը ամենաանգութ կերպով, հարստահարում է կալուածատէրը, վաշխառուն։ Ապա ուրեմն մարդուն պէտք է տալ հնարաւորութիւն զարգացնելու իր կարողութիւնները և այն ժամանակ նա ինքը ապրուստ կը հայթայթէ իր համար, ամենևին չը վախենալով որ մարդկութիւնը պիտի բազմանայ։ Կենդանիների և մարդկանց բազմանալու մէջ մեծ տարբերութիւն կայ և այդ այն պատճառով, որ մարդը խելացի արարած է։ Օրինակ. մարդն էլ է հաւ, [illegible] լինում բազէները, այնքան քչանում են ճտերը, մինչդեռ որքան շատ են մարդիկ, այնքան շատ են լինում ճտերը։ Կերակրի աւելանալը չէ առաջացրել մարդկանց բազմանալը, այլ մարդկանց բազմանալն է կերակրի աւելանալու պատճառը։ Ամերիկայի գիւտից առաջ Միացեալ Նահանգների սահմաններում միայն մի քանի հարիւր հազար մարդիկ էին ապրում. այժմ այդտեղ բընակվում են 70 միլիօն մարդիկ և դրանցից իւրաքանչիւրը աւելի շատ կերակուր ունի, քան նախկին հարիւր հազարներից իւրաքանչիւրը։ Կերակուրը շատացաւ ուղղակի այն պատճառով, որ մարդիկ շատացան։ Եւ հիմնվելով այս բոլորի վրա պ. Մ. ասում է.

Իրաւ, եթէ մարդկութեան բազմացումը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍԱԽԷՄ

(Հէնրիկ Սենկէվիչի)

(Շարունակութիւն)

Վերջապէս հնչում է զանգակը, դուրս են գալիս վեց ախոռապաններ պլպլան կօշիկներով և երկկարգ կանգնում են ախոռների մուտքի մօտ։ Այդ երկու կարգերի արանքով դուրս է թռչում մի ձի՝ անսանձ և անթամբ, իսկ նրա յետևից՝ մի ամբողջ ամպ չղարչի, բեհեզի և ժապաւէնների,—արշաւող Լինան է այդ։

Ձին սկսում է խաղալ երաժշտութեան հնչակցութեամբ։ Լինան այնքան գեղեցիկ է, որ Օպունտիա-Գասսէլի գարեջրատան տիրոջ ջահել աղջիկը՝ Մաթիլդան, անհանգստացած նրա գեղեցկութիւնից, կանգնում է իրանց փողոցում ապրող արհեստաւոր Ֆլօսսի կողմը և ականջին փսփսալով հարցնում է, արդեօք շարունակում է նա իրան սիրել՝ այդ գեղեցկուհուն տեսնելուց յետոյ։ Մինչ այդ՝ ձին սկսում է վազել քառասմբակ և փնչում է շոգեկառքի նման. մտրակները ճայթում են. Լինայից յետոյ դուրս եկած կլօունները գոռգոռում են և խփում իրար երեսի. Լինան սկսում է սլանալ կայծակի նման, հասարակութիւնը աղաղակում է՝ բրավօ։ Հիանալի ներկայացում։ Սակայն առաջին համարը շուտով վերջացաւ։ Սպասում են երկրորդին։

Սախէմ, սախէմ խօսքը թռչում է բերնից բերան։ Խեղկատակութիւններ անող կլօունների վրա ոչ ոք այլ ևս ուշք չէ դարձնում։ Նրանց կապկային ծամածռութիւնների միջոցին ախոռապանները դուրս են բերում բարձր փայտէ յենարաններ և դնում ասպարէզի երկու կողմում։ Երաժշտութիւնը դադարում է նուագել Jankee Doodle և սկսում է Կօմանդօրի տխուր երգը Դօն Ժուանից։ Մինչ այդ՝ ախոռապանները գցում են երկաթէ լարը մի յենարանից միւսը։

Յանկարծ՝ մուտքի կողմից ներս են թափվում բէնգալեան կրակի կարմիր շողքերը և պայծառ լոյսով լուսաւորում են հանդիսատեսներին։ Այդ լոյսով պէտք է դուրս գայ սախէմը, «Սև օձերի» ցեղի վերջին շառաւիղը... Բայց ինչ է այս։ Դուրս եկաւ ոչ սախէմը, այլ խմբի կառավարիչը՝ Դէյնը, որ գլուխ տուեց հանդիսատեսներին և դիմեց ամենախոնարհ խնդիրքով «յարգելի ջէնտլմէններին և գեղեցիկ լէդիներին՝ հանգիստ մնալ, չը ծափահարել և կատարեալ լռութիւն պահպանել, որովհետև ցեղապետը սաստիկ գրգռված է և աւելի վայրագ, քան երբ և իցէ»։

Խմբի կառավարչի խօսքերը անախորժ տպաւորութիւն են գործում հանդիսատեսների վրա, և տարօրինակ բան,—նոյն անտիլօպացիք, որոնք տասնհինգ տարի առաջ կոտորեցին Ճիավատայի բնակիչներին, այժմ մի տեսակ սարսուռ զգացին։ Մի րոպէ առաջ, երբ գեղեցիկ Լինան կատարում էր իր համարը, նրանք ուրախ էին, որ այդքան մօտիկ են նստած պատնէշից, որտեղից ամեն բան լաւ երևում է. իսկ այժմ նրանք սկսեցին սրտնեղութեամբ նայել ցիրկի վերին կարգերին, գտնելով, որ ներքևում մարդու շունչը կտրվում է։

Բայց այդ սախէմը, մի՞թէ նա յիշում է։ Չէ՞ որ մանկութիւնից նա կրթվել է Դէյնի խմբում, որ բաղկացած է բացառապէս գերմանացիներից։ Մի՞թէ նա յիշում է։—Այդ անհաւանական էր թւում։ Հասարակութիւնը և տասնհինգամեայ կեանքը ցիրկում, չահատակութիւնները ասպարէզի վրա և ստացած ընծաներն ու ծափահարութիւնները՝ անշուշտ ազդած կը լինէին նրա վայրենի բնաւորութեան վրա։

Ճիավատա, Ճիավատա։ Բայց չէ՞ որ իրանք գերմանացի են և ապրում են օտար հողի վրա, հեռու իրանց հայրենիքից, որի մասին այնքան են միայն մտածում, որքան ներում է նրանց իրանց business-ը։ Մարդ ամենից առաջ պէտք է ուտի և խմի։ Դրա մասին պէտք է յիշի միշտ ինչպէս Ֆիլլիստէրը, այնպէս էլ «Սև Օձերի» ցեղի վերջին ներկայացուցիչը։

Յանկարծ՝ այդ խորհրդածութիւնները ընդհատում է մի անակնկալ վայրենի սուլոց ախոռում, և իսկոյն և եթ ասպարէզի վրա երևում է անհանգստութեամբ սպասված սախէմը։ Լըսվում է բազմութեան խուլ քրթմնջոցը,—նա է, նա, և ապա տիրում է մեռելային լռութիւն. միայն ֆշֆշում է բէնգալեան կրակը, որ շարունակում են վառել մուտքի կողքին։ Ամենքի հայեացքները դառնում են դէպի ցեղապետը, որ պէտք է ցոյց տայ շնորհքը իր նախահայրերի գերեզմանի վրա։ Արդարև, արժէ նայել այդ հնդիկին,—նա վեհ է՝ որպէս արքայ։ Սպիտակ աքիսամորթից պատմուճանը (ցեղապետութեան նշանը) ծածկում է նրա խրոխտ և վայրենի կերպարանքը, որ յիշեցնում է ամեհի վագր. կարծես պղնձակուռ դէմքը՝ նման է արծուի գլխի, որի վրա փայլում են իսկ հնդկական հանգիստ ու սառն չարագուշակ աչքեր։ Նա նայում է այդ աչքերով հանդիսատեսներին, կարծէք զոհ ընտրելով նրանց մէջ։ Նա զինված է ոտից գլուխ։ Գլխին ցցած են փետուրներ. գօտու մէջ անցրած են կացին և դանակ մորթեզերծ անելու դանակը. ձեռքին աղեղի տեղ մի երկար ձող է, որով նա պէտք է հաւասարակշռութիւն պահպանի՝ լարի վրա քայլելիս։

Ախոռներից ասպարէզի մէջտեղը դուրս ցատկելով, նա արձակեց հնդիկների պատերազմական աղաղակը։ Herr Gott! «Սև Օձերի» աղաղակն է այդ։ Ճիավատայի բնաջինջ անողները շատ լաւ են յիշում այդ զարհուրելի ռոնոցը, և թէպէտ տասնհինգ տարի առաջ չէին վախենում հազարաւոր այդպիսի ձայներից, այժմ սկսեցին ֆոֆալ ու քրտնել, լսելով այդ մէկ ձայնը միայն։

Խմբի կառավարիչը մօտեցաւ ցեղապետին և փաղաքշօրէն ինչ որ մի բան ասեց, կարծէք հանգստացնելով նրան։ Վայրի գաղանը

վտանգ չէ ներկայացնում, այլ օգուտ,—այս բանը բոլորովին պիտի փոխէ մարդու արժողութեան մասին եղած ընթացիկ կարծիքները: Որքան էլ առանձին դասակարգերը, ամբողջ ցեղերը ստորացրած լինեն, աղքատութեան ինչ տեսակ անդունդի մէջ էլ նրանք սովամահ լինեն, այնուամենայնիւ այդ ոչնչացող մարդկային նիւթը բնութեան է ժ ա ն ա գ ի ն ա պ ր ա ն ք չէ: Ոչ: Մինչև իսկ այն ժամանակ, երբ նա լնդախտից և սիֆիլիսից լուծվում է դարչահոտութիւն արձակելով, անօգնական, ուժասպառ—դարձեալ դա մի թանգագին բերք է, աշխարհի մէջ եղածներից ամենաթանգագինը: Եթէ հրդեհը լափում է մի պատկերահանդէս, դուք կասէք, թէ ոչնչանում են արուեստի թանգագին առարկաները. եթէ դուք տեսնում էք ցեխի մէջ կոխկռտած եկեղեցական ոսկեհուռ զգեստներ, դուք կասէք, թէ դրանք ոսկեհուռ զգեստներ են ցեխի մէջ կոխկռտած: Որքան էլ թշուառ լինի մարդը, դուք չէք կարող չիմանալ, որ դա, այնուամենայնիւ, մ ա ր դ է, այսինքն մի էակ, որ թէև կոխկռտված է, բայց ինքն ըստ ինքեան զարմանալի էակ է, բնութեան մէջ ամենանշանաւոր էակը: Դրէք մարդկանց կանոնաւոր պայմանների մէջ, և հնդիկների ու չինացիների այն իսկ միլիոնները, որոնք սովից և քաղցածութիւնից կոտորվում են, ոչ միայն կը կերակրեն իրանց, այլ և ցոյց կը տան այժմ աներևոյթ մնացած բարձր արժանաւորութիւններ: Եւ ընդհակառակն, վերցրէք ինչ երջանիկ երկիր էլ կամենաք, վերցրէք ինչ տեսակ ուժեղ, տաղանդաւոր, քաջասիրտ մարդիկ կամենաք, դրէք նրանց աշխատանքի անբնական պայմանների մէջ, և շատ շուտով մարդկանց այդ բախտաւոր ցեղը կը դառնայ ուժասպառ, կոխկռտված, կարծես թէ աշխարհի վրա բոլորովին աւելորդ մի բան:

Այս գեղեցիկ խօսքերի վրա մի բան աւելացնելու կարիք չը կայ: Ճանաչել մարդու արժողութիւնը, գնահատել նրան որպէս բնութեան ամենաթանգագին տուրք—դա այն իսկ փրկարար բալասանն է, որ միայն կարող է բուժել աշխարհի բիւրաւոր ցաւերը, դա է այն դրախտը, որին երազում է մարդկութիւնը հազարաւոր տարիներից ի վեր:

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

Բանանց գիւղ, յուլիսի 31-ին

Յուլիսի սկզբներից մեր գիւղերի արտաքին կերպարանքը փոխվում է: Կտուրները, կալերն ու կալապանները ծածկվում են խոտի ու խրրձան դէզերով. ամեն կողմ աչքի են ընկնում նրանց անկարգ, անկանոն շարքերը: Հրդեհի համար նրանք շատ լաւ նիւթ են ներկայացնում. բաւական է մի փոքրիկ կայծ, որ ամբողջ դէզը բոցէապէս բռնկվի, բայց չը նայած դրան, գիւղացին հաւատարիմ մնալով իր բնածին անհոգութեան ու անուղղելի անփոյթութեան, շատ քիչ է մտածում կրակի ճարակից նրանց անվտանգ դարձնելու մասին: Պատահում են հրդեհներ, որոնք մի քանի ժամվայ ընթացքում լափում են գիւղացու ամբողջ տարվայ աշխատանքի արդիւնքը: Մի քիչ դէս ու դէն անելուց, մի քիչ իր գլուխը ծեծելուց յետոյ, նա դարձեալ մնում է նոյն անհոգ ու անփոյթ մարդը: Մեր գաւառի գիւղերում բոլորովին սովորութիւն չը կայ ապահովելու կայքը որ և է ընկերութեան մէջ. մինչև անգամ հարուստ կալուածատէրերը այդ սովորութիւնը չունեն: Եթէ պատահում է հրդեհ, գիւղացին մնում է սև օրի ճանկերում ու տուվ-գլխով նետում է իրան վաշխառուի գիրկը, մի դաժան, անյատակ անդունդ, որտեղից չը կայ վերադարձ երբէք: Եթէ մեր գիւղերը յաճախ կրակի ճարակ չեն դառնում, այդ պէտք է վերագրել նրան, որ տները քարաշէն են, գետնափոր, ծածկված հողի հաստ շերտով: Հրդեհների առաջն առնելու համար հարկաւոր է խոտի ու խրձան դէզերը կիտել գիւղերից դուրս: Գիւղական վարչութիւնները պէտք է առանձնապէս հոգան դրա մասին ու անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնեն:

Յուլիսի 27-ին Բանանցում պատահեց մի մեծ հրդեհ, որից այրվելու վտանգին էր ենթարկվում ամբողջ գիւղը. այրվում էին խոտի ու ցորենի խրձան դէզեր: Բազմաթիւ կանայք իրանց կժերով ու տղամարդիկ վրան հասան ու շրջապատելով դէզերը, հնարաւորութիւն չը տուին կրակին շարունակել իր աւերիչ ընթացքը: Կամաւոր հրդեհաշէջների մէջ առանձնապէս աչքի էր ընկնում գանձակեցի յայտնի Քեասպարը, որը իրան յատուկ արիութեամբ առաջինը նետվեց այրվող դէզերի մէջ: Քեասպարի օրինակին հետևեցին շատերը, որոնց թւում մի քանի հաժալսարանականներ, ու այդպիսով հրդեհը, շնորհիւ խելացի կարգադրութիւնների, մի-երկու ժամվայ ընթացքում ոչնչացրին: Աւելի գովելի է այն, որ իսկոյն և եթ հանգանակութիւն բացվեց յօգուտ այն գիւղացիների, որոնց դէզերն այրվել էին: Նրանց կրած վնասը հասնում է մօտ 150 րուբլու, որը խեղճերի համար մի մեծ կարողութիւն է, մի ամբողջ տարվայ «արիւն աշխատանքի» արդիւնք: Խոտով, ցորենի խրձանով ու դրամով մի օրվայ ընթացքում հանգանակվեց այդ բոլորը, և գիւղացիք, թւով երկու հոգի, լիովին բաւարարութիւն ստացան:

Փոխադարձ օգնութիւնը մի հին բարի սովորութիւն է մեր գիւղերում, որը բարեբաղդաբար դեռ այնքան էլ չէ թուլացել: Գիւղում հազուագիւտ է տեսնել այն սոսկալի թշուառութիւնը, իր ևս առաւել սոսկալի հետևանքներով, որոնք սովորական են փարթամ քաղաքների փարթամ ապարանքների ստորերկրեայ խորշերում: Աստուծու տուածից գիւղացին միշտ բաժին է հանում իր չունևոր եղբօրը. նրա օջախի դրացին միշտ տեղ կայ անտուն-անտէրի համար: Գիւղում աղքատ աղջիկը երեսի վրա չէ մնում ու երբէք չէ ընկնում այն դժոխավայրը, ուր բարոյապէս այլանդակվում է կինը, որը շատ սովորական բան է քաղաքներում: Գիւղերում սովորութիւն կայ աղքատ աղջկերանց համար փող հաւաքել ու մարդու տալ: Նրանց հարսանիքները շատ «ազիզ» են լինում. ներկայ են լինում գիւղական տանուտէրը, իշխանները ու «պաչօտնիկները», որոնք «կանչ» (դրամական նուէր) են տալիս յօգուտ նորահարսի:

Գիւղական ժողովրդի ընդհանուր բարոյական պատկերը բնորոշելու համար հարկաւոր եմ համարում մատնացոյց անել մի նշանաւոր դէպք: 1895 թւին քաղաքացի մի «ինտելիգենտ» պարոն, որը, կրելով «բէգի» տիտղոսը, իր պաշտօնական փայլուն կոճակներով ու ոսկեզօծ ուսնոցներով աղչեցնում է ամբոխի մարդկանց, իրան միայն յայտնի միջոցներով մուրհակ է կապում մի բանանցեցի գիւղացու վզից երջանկայիշատակ Շէյլօկին միայն վայել տոկոսով: Իր խեղճ զոհին բաւական քամելուց ու ծծելուց յետոյ, մի գեղեցիկ օր նա պահանջում է գիւղացուց ամբողջ գումարը հանդերձ նրա բազմաթիւ ճուտերով, շէյլօկեան տոկոսներով: Գիւղացու արտասուքը ոչ մի բանի տեղ չէ անցնում, և ահա մեր «ինտելիգենտը» անմահացնում է իրան նրանով, որ ա ռ ա ջ ի ն անգամ դատարանական պրիստաւ է բերում Բանանցի պէս մի նահապետական գիւղ, ուր մինչև նրա գալը չը գիտէին, թէ ինչ բան է կատարողական թերթը (исполнительный листъ), քանի որ վերջինիս երեսն անգամ չէին տեսած: Մեծապատիւ պարոնը ծանօթացնում է գիւղացիներին նրա հետ, գրելով իր զոհի ողորմելի կահ-կարասիքը, նրա դառն միակ կթի այծը, սուգ ու շիւան գցելով նրա խղճուկ խրճիթը: Տեսնելով բանն ինչումն է, գիւղացիները մի քանի ժամվայ ընթացքում հ ա ն գ ա ն ա կ ո ւ մ են իրանց մէջ պարոնի պահանջած ամբողջ գումարը ու այդպիսով ազատում իրանց խեղճ համագիւղացուն քաղաքի սալօնների փայլուն հերոսի փայլուն ճանկերից ու գլխին անէծք թափելով «հրետին» ճանապարհում գիւղից այդ անկոչ հիւրին…

Ստ. Տէր-Աւետիքեան

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒԼԱՎԵՐԻՑ

Օգոստոսի 1-ին

Ահա երկու ամիս է, որ այստեղ անձրևի երես չենք տեսնում. ջուրը, որ առանց երաշտի էլ պակաս է, այժմ բոլորովին կտրվել է և ջուր չը կայ: Այգիները չորանում են:

Շուլավէրցու համար կարծես քիչ է երաշտը և չորութիւնը, նա մի կողմից էլ ինքն է կրակ տալիս, այրում, ոչնչացնում մի քանի բօլէների մէջ այն վազերը և այն պտղատու ծառերը, որոնք տարիների ընթացքում հազիւ կանաչում են և պտուղ տալիս: Շաբաթ չէ անցնում, որ այստեղ հրդեհը և վազեր կտրելը անպակաս լինի: Յուլիս ամսի 25-ին կտրեցին Պօղոս Դուլեանցի 500 վազը, խաղողով լիքը, և կտրելուց յետոյ կրակ տուեցին նոյն Դուլեանցի այգին իր ամբողջ ցանկապատով. նոյն գիշերը կրակեցին և մի խեղճ ողորմելու՝ Դիմոյ Զարգիեանցի այգու չափարը: Զանցած մի շաբաթ, այս երեկոյ կրակեցին Աղասի Ղազարովի, կըրկին նոյն Դուլեանցի և միւս հարևանների այգիների չափարները, վազերը և ծառերը: Կրակ տալը սկսում են գիշերվայ ժամի 12-ից մինչև 2-ը, երբ արդէն ամբողջ գիւղը քնի մէջ է, որ դժուար լինի հանգցնելը:

Այս բոլոր ոճրագործութիւնները առաջ են գալիս գիւղացիների միմեանց հետ ունեցած զանազան մանր-մունր հաշիւներից: Բաւական է, որ մէկի հետ կռւեցիր, կամ մէկին մի վիրաւորական խօսք ասեցիր, կամ թէ մէկի աղջկայ ձեռքը խնդրեցիր և մերժում ստացար, և ահա կը տեսնես առանց ժամանակ կորցնելու, հէնց գիշերը ամբողջ գիւղը լուսաւորված է հրդեհով, կամ այգուդ վազերը հարիւրներով կտրած, կամ թէ հէնց կալում դարսած ցորենի դէզը կրակ տուած:

Բօրչալուի թուրքը գոնէ իր ոխը հանում է թշնամուց նրան սպանելով, բայց շուլավէրցին յանկարծ չէ սպանում, այլ թէ նիւթապէս և թէ բարոյապէս կենդանի դիակ է դարձնում իր թշնամուն, կտրատելով նրա վազերը և կրակ տալով նրա այգին կամ ցորենի դէզը, նրա ապրուստի միակ ապաւէնը:

Դեռ գրիչս ձեռքիս լուր բերին, որ բացի Աղասի Ղազարովի այգու չափարները կրակ տալուց, կտրել են և նրա կանաչ խաղողով լիքը 400 վազերը: Այս վերջին ամիսներում բոլոր կրակված և կտրած այգիների թիւը կը հասնի մօտ 50-ի:

Վաղուց է, որ մեր հասարակութիւնը ունի շինած համախօսական, որով պարտաւորվում է իշխանութեան առաջ՝ կամ ոճրագործին յանձնել իշխանութեանը կամ վնասը վճարել: Այդ համախօսականը հաստատված է Կովկասի կառավարչապետից դեռ սրանից 8 տարի առաջ, բայց մինչև օրս չէ գործադրված հետևեալ պատճառներով:

1) Ամեն մի շուլավէրցի շատ լաւ ճանաչում է իր թշնամուն. նա շատ լաւ է հասկանում, թէ ով է կտրել իր խաղողի վազերը, կամ ով է կրակ տուել իր չափարը կամ խուրձը. ճանաչում են և նրա հարևանները, բայց երկիւղից չեն յայտնում, որովհետև շատ լաւ գիտեն, որ օրէնքը փաստեր է պահանջում, և այդ փորձը մի քանի անգամ արել է շուլավէրցին, բայց աջողութիւն չէ գտել և վնասը կրկնապատկվել է:

2) Չէ աջողվում նոյնպէս համախօսական շինելով աքսորել յանցաւորին, որովհետև գիւղի անդամների մեծամասնութիւնը նոյն կրակ տուող և վազը կտրող դասակարգիցն են, և համախօսական կազմելիս խեղդում են միւս սակաւաթիւ անդամների արդար ձայները:

3) Տանուտէրը գործ չէ դնում կառավարչապետից հաստատված համախօսականը և չէ առնում վնասը հասարակութիւնից, որովհետև հաւաքելով դրանցից վնասները, կը տուժի և ինքը, և երկրորդ՝ հաշիւ չէ նրա մի քանի անհատների համար վիրաւորել մեծամասնութիւնը:

Յուլիսի 22-ին ժամանեց մեր գիւղը Թիֆլիսի նահանգապետ գնդապետ Սվէչին, որը մեծ ընդունելութիւն գտաւ հասարակութիւնից: Սակայն երկիւղը գիւղացիների մէջ այնքան է տիրած, որ հասարակութիւնը չը կարողացաւ յայտնել պ. նահանգապետին իր ցաւերը:

Շուլավէրցի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շատ տեղերից ստանում ենք տեղեկութիւններ եղանակի փոփոխման մասին: Դժբաղդաբար անձրևները ուշ եկան և նրանք անկարող էին ազդել հացաբոյսերի վիճակի վրա: Միայն մի քանի բարձրադիր սարահարթեր, որտեղ հացահատիկները հասնում են օգոստոս ամսին, կարողացան օգտվել անձրևներից:

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը մի մասնաւոր դէպքի առիթով քննելով միջնակարգ դպրոցներում այլադաւաններին կրօնի

անշուշտ զգաց սանձի ոյժը, որովհետև իսկոյն թռաւ լարի վրա և սկսեց քայլել՝ աչքը յառած ջահին: Լարը սաստիկ ճկվում է և երբեմն-երբեմն ամենևին չէ երևում. այդ ժամանակ թւում է, թէ հնդիկը կախված է օդում: Նա կարծէք գնում է զառիվայր տեղով. քայլում է առաջ, ընկրկում է յետ և նորից գնում, հաւասարակշռութիւն պահպանելով ձեռքի ձողով: Պատմուճանով ծածկված և մեկնած կռները վիթխարի թևեր են թւում: Նա օրօրվում է և ընկնում… Չէ, կանգնած է… Թնդում է կարճատև բրավօ և իսկոյն լռում: Ցեղապետի դէմքը վայրկեան առ վայրկեան աւելի ու աւելի ահեղ է դառնում: Ջահին յառած աչքերում չարագուշակ բոց է փայլատակում: Ամբողջ ցիրկը անհանգստութեան մէջ է, բայց լռութիւնը կատարեալ է:

Մինչ այդ՝ սախէմը մօտենում է լարի միւս ծայրին, կանգ է առնում, և յանկարծ նրա շըրթունքներից դուրս է թռչում մի պատերազմական երգ:

Եւ տարօրինակ բան,—ցեղապետը գերմաներէն է երգում: Ասենք՝ հեշտ է բացատրել այդ. երևի նա մոռացել է «Սև Օձերի» մայրենի լեզուն: Սակայն ոչ ոք ուշք չէ դարձնում դրա վրա. ամենքը ականջ են դնում երգին: Բայց այդ՝ երգեցողութիւն չէ, այլ ինչ որ աղիողորմ և վայրենի ոռնոց, լի կատաղի բացականչութիւններով, որոնց մէջ կարելի է որոշել հետևեալ բառերը.

«Ցորդ անձրևներից յետոյ, ամեն տարի, հինգ հարիւր քաջ զինուորներ էին դուրս գալիս Տիավատտայի գիւղից, պատերազմի կամ գարնանային մեծ որսի»:

«Երբ վերադառնում էին պատերազմից, նըրանք զարդարված էին լինում գանգի մորթերով. երբ վերադառնում էին որսից, բերում էին գոմէշի միս ու կաշի. կանայք դիմաւորում էին նրանց ցնծութեամբ և պարում էին ի պատիւ մեծ որսու»:

«Երջանիկ էր Տիավատտան: Կանայք աշխատում էին վիգվամներում (խրճիթներում). երեխաները մեծանում էին ու դառնում սիրուն աղջիկներ և արի զինուորներ: Զինուորները մեռնում էին պատերազմի դաշտում և որսի էին գնում իրանց հայրերի ոգիների հետ արծաթէ լեռները: Նրանց տապարները երբէք չէին թաթախվում կանանց և մանուկների արեան մէջ, որովհետև ազնիւ մարդիկ էին Տիավատտայի զինուորները: Հզօր էր Տիավատտան և կարող, քանի չէին եկել հեռաւոր ծովի այն ափից դըժգոյներեսները, որոնք այրեցին Տիավատտան: Դժգոյնները չը յաղթեցին «Սև Օձերին» կռւի մէջ, այլ գիշերով գաղտուկ ներս մտան իբրև չնազայլ, և նրանց դաշոյնները մխվեցին քնած մարդկանց, կանանց և երեխաների կըրծքերը…»

«Այժմ չը կայ այլ ևս Տիավատտան, և նրա տեղում դժգոյներեսները շինել են իրանց քարէ վիգվամները: Նահատակված ցեղը և աւերված Տիավատտան վրէժ են պահանջում…»

Սախէմի ձայնը խզզում էր: Այժմ նա, ճօճվելով լարի վրա, որպէս մի վրիժառու շառագոյն հրեշտակ, թւում էր աւելի կատաղի, քան վագրը և ահռելի էր՝ գտնվելով աւելի բարձր, քան բոլոր գլուխները: Ինքը՝ ցիրկի կառավարիչը նըկատելի կերպով անհանգստանում էր: Ցիրկում տիրում էր անպայման լռութիւն, և սախէմը շարունակում էր.

«Ամբողջ ցեղից մնաց միայն մի մանուկ: Նա փոքր էր և թոյլ, բայց երդվեց երկրի ոգուն անխնայ վրէժ հանել իր ցեղակիցների համար, տեսնել դժգոյն մարդկանց, կանանց և մանուկների դիակները, արիւնը և հրկիզութիւնը»:

Վերջին խօսքերը կատաղի մռնչիւն դարձան: Ցիրկով անցաւ քրթմնջիւն, նման մրրիկի յանկարծակի շունչին: Հազարաւոր անպատասխան հարցեր վխտում էին հանդիսատեսների գլխում,—Ինչ կանի արդեօք այդ ամեհի վագրը: Ի՞նչ է նախագուշակում: Ի՞նչպէս պէտք է վրէժխնդիր լինի ինքը միայնակ: Մնալ թէ՞ փախչել: Պաշտպանվե՞լ արդեօք և ի՞նչպէս:

Was ist das? Was ist das?—հնչեցին կանանց աղաղակները:

Ցանկարծ ինչ որ մի անմարդկային ոռնոց դուրս թռաւ այդ վայրենի ցեղապետի կրծքից, որ թափահարվեց լարի վրա, ցատկեց ջահի տակ գտնվող յենարանի վրա և բարձրացրեց ձեռքի ձողը: Մի սարսափելի միտք կայծակի նման անցաւ գերմանացիների գլխով,—ուզում է ջարդել ջահի լամպերը և հեղեղել ամբողջ ցիրկը բոցավառ նաւթով:

Հանդիսատեսների կրծքից դուրս է թռչում միահամուռ աղաղակ:

Սակայն ինչ է այս:

Ասպարէզից գոռում են, կա՛ց, կա՛ց:

Բայց ցեղապետը ցատկեց գետին և անյայտացաւ ախոռներում… Նա չայրեց ցիրկը: Ի՞նչ եղաւ նա հապա: Բայց ահա նա դարձեալ դուրս եկաւ, տանջված, սարսափելի դէմքով: Ձեռին բռնած է մի թիթեղէ մատուցարան, որ մեկնում է հանդիսատեսներին, ասելով աղերսագին ձայնով.

—Was gefällig für den letzten der Schwarzen Schlangen!...

Մի ահագին սար է ընկնում հանդիսատեսների կրծքից: Ուրեմն այդ բոլորը կատարվում էր ծրագրի համաձայն և ցիրկի կառավարչի կատակներն էին այդ…

Կատարեալ էֆֆէկտ:

Բուռն ծափահարութիւններ և անթիւ դոլլարներ… Եւ իրաւ, ինչպէս կարելի է փող մերժել «Սև Օձերի» վերջին ներկայացուցչին՝ Անտիլոպայում, Տիավատտայի մոխիրների վրա: Չէ՞ որ գերմանացիք էլ սիրտ ունեն…

Ներկայացումից յետոյ սախէմը գարեջուր էր խմում «Ոսկէ Արևում»: Նա մեծ տպաւորութիւն գործեց հասարակութեան վրա և ահագին ժողովրդականութիւն վաստակեց Անտիլոպայում, մանաւանդ կանանց շրջանում, որի շնորհիւ սկսեցին զանազան անէկդօտներ ու բամբասանքներ…

Տ. Յովհաննիսեան

աւանդելու հարցը, բացատրել է, թէ գիմնազիաների և պրոգիմնազիաների կանոնների համաձայն, պէտք է մինիստրութիւնից թոյլտւութիւն ստանալ՝ ոչ թէ միայն այլադաւան կրօն աւանդելու համար վճարի քանակութեան, այլ և այդ առարկան աւանդելու մասին: Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թէ ինչ ձեռնարկներով և ինչ լեզւով պէտք է աւանդել միջնակարգ դպրոցներում կրօնը կաթօլիկ դաւանութեան պատկանողներին, այդ մասին մինիստրութիւնը բացատրում է, թէ պէտք է կրօնագիտութիւնը աւանդվի ռուսերէն լեզւով և այն ձեռնարկներով, որոնց հաւանութիւն կը տայ ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան գիտական յանձնաժողովը, ուսումնարանի իշխանութեան անմիջական հսկողութեան տակ:

—

Պետերբուրգում, ինչպէս յայտնի է, գոյութիւն ունի Սլաւօնական ընկերութիւն, որ մի ժամանակ ազդեցիկ գործունէութիւն ունէր: Վերջին ժամանակները այդ ընկերութեան մէջ առաջ են եկել ներքին խռովութիւններ, որոնք մանաւանդ ծանր կերպարանք էին ստանում ընտրութիւնների միջոցին: Խորհրդի անդամները փոխվում էին, նրանց տեղը ընտրվում էին նորերը, առաջ էին գալիս անվերջ բողոքներ: Այդ բոլորին վերջ դրեց Բարձրագոյն հրամանը, որով վերջին հինգ նիստերի որոշումները, որոնք տեղի են ունեցել փետրվարից մինչև յունիս ամիսը, յայտարարվում են ոչնչացած, իսկ ներքին գործերի մինիստրին յանձնված է առաջարկելու ընկերութեան նախագահին, նրա օգնականին, խորհրդի անդամներին և միւս պաշտօնատար անձերին, որոնք ընտրված են երկու տարի առաջ, նորից մտնել պաշտօնի մէջ մինչև նոր մեծակի լրանալը: Խորհրդին էլ յանձնված է վերաքննել ընկերութեան կանօնադրութիւնը:

—

Երկրագործութեան մինիստրութիւնը, որ համակրութեամբ է վերաբերվում դէպի կանանց աշխատանքը, դիմել է մինիստրների կոմիտէտին խնդրելով, որ կանանց թոյլ տրվի զանազան պաշտօններ ստանձնել այդ մինիստրութեան հիմնարկութիւնների մէջ:

—

Ժողովրդական երգերի մշակող և երգեցիկ խմբեր կազմող Ք. Կարա-Մուրզա վերջին ամսվայ ընթացքում զբաղված էր Թիֆլիսում երգեցիկ խումբ կազմելով, և վաղը, կիրակի, օգոստոսի 8-ին, տալու է մի համերգ Պուշկինեան այգու ամառային թատրօնում: Խումբը բաղկացած է եօթանասուն հոգուց:

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսում նոր բացվելիք առևտրական ուսումնարանի համար մտադրութիւն կայ վարձել Աւչալեան փողոցում գտնվող Շահումեանցի տունը, որ իր յարմարութիւններով բոլորովին համապատասխանում է ուսումնարանի պահանջներին, գոնէ սկզբներում:

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, թէ ուսումնարանական վարչութիւնը ուշադրութիւն է դարձրել գրավաճառանոցների բէկլամների վրա և մտադիր է միջոցներ ձեռք առնել աշակերտներին գրավաճառների հարստահարութիւնից պաշտպանելու համար:

—

Վերջերս՝ ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը յայտնել է միջնակարգ դպրոցների վարչութիւններին, թէ այն աշակերտներն ու աշակերտուհիները, որոնք տկարութեան պատճառով հնարաւորութիւն չունեն յաճախել դըպրոց, կարող են մնալ այդ դպրոցների աշակերտների ցանկում՝ մանկավարժական խորհրդի թոյլտուութեամբ, որ պէտք է հաստատված լինի տեղական ուսումնարանական իշխանութիւնից:

—

Օգոստոսի 1-ին Մօսկվայում տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր բացումն Մօսկվա-Բրեանսկի երկաթուղային գծի:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Բամբակի ցանքսերը սկզբում շատ լաւ էին, բայց, ինչպէս լըսվում է, այսքան չորային եղանակները վնասեցին ցանքսերին: Բամբակը, ասում են, շատ վնասվել է Շարուր-Դարալագեազի կողմերում. այնտեղ վնասն առաջացել է նաև «չոռ» կոչված հիւանդութիւնից, որը վերջին տարիներում մեծ վնասներ է հասցնում բամբակագործութեանը»:

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Ուրբաթ, յուլիսի 30-ին, երեկոյեան, տեղի ունեցաւ հայոց Բարեգործական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը անդամների ընտրութիւնները կայացնելու. նախկին անդամները բոլորը հրաժարվեցին քուէարկվելուց, ամենակարևոր ժամանակում: Գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրվեցին վարչութեան անդամներ՝ Իշխան Զօհրաբեան, Տիգրան Աղամալեան, Գրիգոր Գիւրջեան, բժիշկ Տէր-Դաւթեան. փոխ անդամներ՝ Բառնաբաս Միրզայեանց և Կ. Աստամանեան: Հինգերորդ անդամի ընտրութիւնը յետաձգվեց միւս ժողովի: Ժողովը փակվեց 10 ժամին. ներկայ էին 20 անդամ»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՕԲԵՐՏ ՎԻԼՀԵԼՄ ԲՈՒՆԶԵՆ

—

Հեռագիրը հաղորդեց երէկ հռչակաւոր գերմանացի քիմիկոս պրոֆէսոր Բունզէնի մահվան լուրը:

Ռօբէրտ-Վիլհէլմ Բունզէն ծնվեց 1871 թւին Գեօտտինգենում, ուր և ստացաւ իր միջնակարգ և բարձրագոյն կրթութիւնը: Կատարելագործելով իր կրթութիւնը Պարիզում, Բերլինում և Վիէննայում, նա պաշտպանեց 1833 թւին Գեօտտինգէնի համալսարանում իր չարադրութիւնը, որ վերաբերվում էր քիմիային, և 1836 թւին ստացաւ քիմիայի ամբիոնը Կասսէլի պօլիտեխնիկական ինստիտուտում: Այդտեղից նա փոխվեց Մարբուրգի համալսարանը, այնուհետև Բրեսլաւլի քիմիական ինստիտուտը և վերջապէս Հէյդըլբէրգի համալսարանը, ուր 1881 թւին տօնեցին նրա դօկտորութեան յիսնամեակը, որից միայն ութ տարի յետոյ նա թողեց իր պրոֆէսօրական ամբիոնը:

Բունզէն իր երկարամեայ գիտնական գործունէութեան ընթացքում արել է բազմաթիւ զուտ գիտնական և տեխնիկական գիւտեր: Նրա գիտնական գիւտերից ամենանշանաւորը, որ նա արեց իր բարեկամ Կիրխհօֆի հետ 1860 թւին, համարվում է սպէկտրի վերլուծութիւնը, որի շնորհիւ յայտնագործվեցին այնքան հազւագիւտ քիմիական տարրեր և նրանց թւում ռուբիդիյ և ցէզիյ (Բունզէնի գտածները): Բացի այդ, Բունզէնին են պատկանում մնդեղի դէմ դեղթափի և լուսանկարութեան մէջ այնքան գործածական մագնէզիական լոյսի գիւտերը: Ինչ վերաբերում է նրա տեխնիկական գիւտերին, ընթերցողներին երևի յայտնի են այնպիսի գործիքներ, ինչպէս բունզէնեան լամպը, բունզէնեան ջրմուղ և այլն:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Figaro» լրագիրը հաղորդում է գերմանական Վիլհէլմ կայսրի հետևեալ հետաքրքիր կարծիքը՝ Դրէյֆուսի գործի մասին. «1898 թւի փետրվար ամսին, Պոտսդամի պալատում, ճաշի ժամանակ, որտեղ ներկայ էին ինքը կայսրը, կայսրուհին, նրանց փոքր որդին և մի ուրիշ անձնաւորութիւն, որի անունը չենք ուզում յիշել, կայսրուհին խօսք բաց արեց Ֆրանսիայի մասին ու հարցրեց կայսրին, թէ նա ինչ կարծիքի է Դրէյֆուսի գործի մասին, և թէ մտադիր չէ՞ արդեօք միջամտել այդ մարդու գործին, որին ամենքը անմեղ են համարում: «Դրէյֆուսի գործը ինձ չէ վերաբերում, պատասխանեց կայսրը, նա վերաբերում է միայն Ֆրանսիային ու ֆրանսիացիներին. ես իբրև գերմանացի, իրաւունք չունեմ խառնվելու:»—«Բայց յանուն մարդասիրութեան», բացականչեց կայսրուհին: «Մարդասիրութիւնը, Վօգեզներից դէնը, ինձ չէ վերաբերում», պատասխանեց Վիլհէլմ, և իր ամուսնու զարմացական շարժումը նկատելով աւելացրեց. «Իմ միջամտութեամբ՝ ես Դրէյֆուսին աւելի կը վնասեմ: Այդ գործի մասին ես գիտեմ միայն այն, ինչ որ իմ մինիստրները յայտնել են բէյխստագում: Այդպիսի բաները դուրս են իմ իրաւունքից:» Մի քանի օր սրանից յետոյ Բիւլօվ ասել է բէյխստագում, թէ գերմանական օֆիցէրներից ոչ ոք ոչ մի յարաբերութիւն չէ ունեցել Դրէյֆուսի հետ:»

—«Daily News» լրագրի Բերլինի թղթակիցը գրում է յուլիսի 28-ից. «Երբ որ պրոֆէսօր Ֆօն-Շտանգել պատուիրակ նշանակվեց Գերմանիայի կողմից Հաագայի խաղաղութեան կօնֆէրէնցիայում, ամենքը զարմանք յայտնեցին այդ ընտրութեան առիթով, որովհետև դրանից քիչ առաջ նա մի պամֆլէտ հրատարակեց հէնց այդ կօնֆէրէնցիայի նպատակների դէմ: Այժմ, կօնֆէրէնցիան վերջանալուց յետոյ, նա մի յօդուած է գրել նոյն ուղղութեամբ: Շտէնգէլ կասկածով է վերաբերվում կօնֆէրէնցիային և գտնում է, որ կօնֆէրէնցիան իզուր է իր ամբողջ ուշադրութիւնը կենտրօնացրել միջնորդ դատարանի հարցի վրա: Նրա կարծիքով, պետութեան իրաւունքների ամենալաւ պաշտպանը «լաւ սուրն է» Նրա ամբողջ յօդուածը գրված է այն ոգով՝ թէ «ոյժը իրաւունք» է, և այդ պատճառով նա կարծում է, որ այն գերմանացիները, որոնք միանում են խաղաղութեան միջազգային ընկերութիւններին և որոնք համակրում են միջնորդ դատարանի գաղափարին, ոչ թէ միայն խելացի չեն վարվում, այլ և ոչ հայրենասիրաբար:»

—Ալլահաբադում հրատարակվող անգլօ-հընդկական «Pioneer Mail» լրագիրը հաղորդում է, որ Բէնդէր-Բուշիրում լուրեր են պտտում, թէ Իսպահանի նահանգի մեծ քաղաքներում մի ինչ որ յուզմունք է նկատվում տեղացիների մէջ քրիստոնեայ ազգաբնակութեան դէմ: Աւելի ևս այդ յուզմունքները նկատվում են Իսպահանի մէջ, որտեղ երեք հայկական գաղութներ կան: Զիլլ Սուլթան նահանգապետը, այժմեան Շահի եղբայրը, մեծ համակրանքով է վերաբերվում դէպի հայերը, և ամեն ջանք գործ է դնում որպէս զի խաղաղացնէ այդ յուզմունքները:

—Վճռաբեկ ատեանի կատարած քննութեան ժամանակ կոմմնակի ճանապարհով լոյս ընկաւ Շվարցկօպպէնի մի խնկագիր նամակը, որ պարզ բացատրութիւններ է տալիս Էստէրհազիի կատարած դերի և բորդերոի մասին: Այդ նամակի բովանդակութիւնը այժմ տպված է «Figaro» լրագրում: «1896 թւի Նոյեմբերի 10-ին, ասված է այդ քաղուածքում, «Matin» թերթը առաջին անգամ տպեց բորդերոի խնկագիրը: Ցայտնի է, որ Շվարցկօպպէնը ամենևին չէ ստացել բորդերօն, որ նրա ձեռքը հասնելուց առաջ ղողացվել է գերմանական դեսպանութեան դռնապանի սենեակից: Նա ստացել է միայն բորդերոի հետ ուղարկված ծրարը յայտնի notes-երով, որոնք այնքան նեղութիւնների տեղիք են տուել և որոնք գտնվում են այժմ Բերլինում: Այդպիսով նա չէր իմանում, թէ Դրէյֆուսը մեղադրված է եղել իբրև հեղինակ բորդերոի: Երբ «Matin» հրատարակեց վերոյիշեալ խնկագիրը, Շվարցկօպէնն իսկոյն ճանաչեց Էստէրհազիի ձեռքը և հասկացաւ, որ Դրէյֆուս մեղադրված է ուրիշի գործած յանցանքի համար: Մի քանի օր անցած Էստէրհազի գնաց գերմանական զինուորական կցորդի մօտ, որն ասեց նրան.—«Կը նշանակէ դուք էք եղել բորդերոի հեղինակը»: —«Այո»,—պատասխանեց Էստէրհազի:—«Ուրեմն երբէք չէ եղել աշխարհիս երեսին ձեր նման զարշելի արարած»,—բացականչեց այն ժամանակ Շվարցկօպէն և դուրս արեց տանից Էստէրհազիին:

—Նախատեսելով, որ Կազիմիր Պէրիէ կը հերքէ անպատճառ Մերսիէի առասպելական ցուցմունքները, հակադրէյֆուսական մամուլը նախօրօք արշաւանք է սկսել հանրապետութեան նախկին նախագահի դէմ, որպէս զի ընթերցողները կասկածով վերաբերվեն նրա վկայութեանը: «Libre Parole» վերջերս տպեց «Կեղծ վկայ Կազիմիր Պէրիէ» վերնագրով մի յօդուած, որի մէջ շռայլում է նրա հասցէին երկչոտ, ստախօս, դաւաճան և ուրիշ հայհոյական խօսքեր:

—«Siécle» լրագիրը առաջարկում է խնդրել գերմանական կառավարութիւնից բորդերօում յիշված notes-երը (նկատողութիւնները), որպէս զի բոլորովին պարզվի հարցը Ռէննի դատարանի համար:

—Մի քանի ֆրանսիական լրագիրների ասելով, անցեալ շաբաթ Ռէննի մօտ գտնվող իր ամարանոցում Կավենեակ ընդունել է վկայ կանչված մի քանի գեներալների և նրանց թւում գեներալ Ռօժէին:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

6 օգոստոսի

ՄՕՍԿՎԱ: Այսօր, Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի քառասնօրեայ մահվան առիթով, Արխանգէլսկի տաճարում մատուցվեց հոգեհանգստեան պատարագ և կատարվեց մաղթանք բարձր իշխանութիւնների և դասակարգային ներկայացուցիչների ներկայութեամբ:

ՆՈՎՕՉԵՐԿԱՍԿ: Այսօր, Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի քառասնօրեայ մահվան առիթով, հոգեհանգիստ կատարվեց իշխանութիւնների ներկայութեամբ: Անսովոր չոք օրերից յետոյ տեղատարափ կարկտախառն անձրև եկաւ:

ԽԱՐԿՕՎ: Մայր տաճարում հոգեհանգիստ կատարվեց Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի համար:

ԿԻԵՎ: Ցերեկվայ տասերկու ժամին մօտ հըրդեհ սկսվեց քաղաքի կենտրօնական մասում: Հրդեհն սկսվեց նոր կառուցանվող չորս յարկանի տան մէջ, բագում: Քառորդ ժամից յետոյ կրակը տարածվեց ամբողջ բագում և անցաւ դէպի հարևան ագարակները: Վնասվեցին հինգ ագարակներ: Չորս յարկանի մեծ տունը փուլ եկաւ: Մեծ դժուարութեամբ, հինգ ժամին մօտ, կրակը առանձնացրին, որին օգնեց անձրևը: Վնասը 1,500,000 րուբլուց աւելի է: Հրդեհի պատճառը մի բանւորի անզգուշութիւնն էր, որը ծխախոտ էր գցել աւշեղների վրա:

ՊԱՐԻԶ: Դրութիւնը Շաբրօլ փողոցի վրա չը փոխվեց:

ՌԷՆՆ: Լաբօրիի առողջական դրութիւնը մի փոքր վատացաւ. տենդը մի փոքր սաստկացաւ. այնու ամենայնիւ բժիշկները չեն վախենում:

Դատարանի նիստը բացվեց 6 ժամ 30 րոպէին: Ռօժէ շարունակում է իր ցուցմունքը: Նա պախարակում է Պիկարին, որ վերջինս Էստէրհազիի և տիկին Պէյի վրա հսկելու նպատակով ծախսել է փողեր, առանց օրինական լիազօրութիւն ունենալու այդ բանի համար: Վկան դատապարտում է Էստէրհազիի մասնաւոր կեանքը և մի և նոյն ժամանակ ստոր հալածանքների դոհ է անուանում նրան: Ռօժէ վկայում է, որ Դրէյֆուս դիմում էր զանազան բիւրօներին՝ սպառազինական պատրաստութիւնների համար տեղեկութիւններ հաւաքելու նպատակով: Խօսելով Դիւ-Պատիի դերի մասին, վկան նըկատում է, որ Դիւ-Պատին սկզբնապատճառ էր, եթէ ոչ հեղինակ «Speranza» նամակների: Ռօժէ կարծում է, որ Դիւ-Պատի համոզված էր Էստէրհազիի անմեղութեան մէջ: Նա ոչինչ հաստատապէս չէ ասում այն բանի մասին, թէ ով է բերել petit bleu, բայց ակնարկում է, որ այդ բանը միմիայն Պիկարը կարող էր անել: Դէմանժի խնդիրքին՝ ճիշդ որոշել Էստէրհազիի դերը, Ռօժէ պատասխանում է, որ Էստէրհազիի վերաբերմամբ ոչ ոք երբէք չէ կարող որ և իցէ որոշ բան գիտենալ: «Բայց,—շարունակում է նա երեսը դարձնելով Դրէյֆուսի կողմը,—ես գիտեմ մի բան միայն, որ եթէ ինձ մեղադրէին դաւաճանութեան մէջ, ես կը կարողանայի փաստեր գտնել ինձ պաշտպանելու համար. ինչու համար Դրէյֆուս հերքում է ամենաակնյայտնի բաները:» Դրէյֆուս, տեղից վերկենալով, բարձրաձայն ասում է, որ երբէք քարտէզի վրա չէ անցկացրել զօրքերի մօբիլիզացիայի կենտրօնացման ոչ մի յատակագիծ: Նա հաստատում է, որ երբէք չը գիտէր ոչ զօրքերի կենտրօնացման յատակագիծը մանրամասնաբար, ոչ էլ զօրքերի զասաւորումը դէպարտամէնտներում: «Պէտք է, ասում է նա,—պայմանաւորվել, թէ ինչ կը նշանակի գիտենալ զօրքերի կենտրօնացումը կենտրօնացման գլխաւոր սահմաններում և բոլոր դէպարտամէնտներում: Ես հաստատում եմ, որ ես չը գիտէի կենտրօնացման պլանի մանրամասնութիւնները. ինչ վերաբերում է այն փաստերին, որ երէկ ձեզ այստեղ պատմում էին, նրանց մէջ ճիշդ բան չը կայ: Դա հասարակ դատարկախօսութիւն էր:»

Բերտիւլօս, կանչվելով Ռօժէից յետոյ, կրկնում է վճռաբեկ ատեանի առաջ իր ասածները: Նա երկար պատմեց Էստէրհազիի գործի առիթով կատարված քննութեան ընթացքը: Նա պատմեց մի ցնցող տեսարան, որ տեղի է ունեցել նրա առանձնասենեակում Անրիի հետ: Տիկին Անրի սաստիկ յուզված է և լաց է լինում: Բերտիւլօս վերջացնելով իր խօսքը հաստատ ձայնով պնդում է, թէ կատարելապէս հաւատում է Դրէյֆուսի անմեղութեանը (Ցուցմունք): Նա հաստատում է, որ բորդէրօն բաղկացած էր երեք կտորներից, և ոչ թէ մանր կտորտանքներից: Դրէյֆուսի անմեղութիւնը երևում է այն դօկումենտներից, որոնք իր աչքի առջևն էին. բայց ամենից շատ իրան չփոթում է այն հանգամանքը, որ Դրէյֆուս առիթ չունէր կատարելու դրա նման մի յանցանք: Առանց պատճառների յանցանք չէ կարող լինել: (Ցուցմունք): «Պնդելով որ Դրէյֆուս անմեղ է,—շարունակում է Բէրտիւլօս,—ես կատարում եմ պարտքս, անպայման պարտքս:» Դատաւորները և հասարակութիւնը ըստ երևոյթին սաստիկ յուզված են: Նիստը ընդմիջվեց: Նիստի վերսկսվելուց յետոյ, տիկին Անրի ասում է, որ Բէրտիւլօս իր մարդուն հիանալի կերպով ընդունեց: Նա մեղադրում է Բերտիւլօսին և Ցուդա է անուանում նրան: Տիկին Անրի ասում է թէ ինքն նախազգում էր այդ: (Մեծ յուզմունք): Նա կըտրականապէս հերքում է Բերտիւլօսի այն խօսքերը, թէ բորդէրօի հետ ստացված բոլոր դօկումէնտները պատառոտված էին: (Երկարատև շարժում): Բերտիւլօս յայտնում է, թէ չէ կամենում պատասխանել կանանց, բայց տիկին Անրի, բարկութիւնից դունատ, ասում է. «Այստեղ կանայք չը կան, ես խօսում եմ գնդապետ Անրիի անունից:» (Մեծ յուզմունք):

Կանչվում է Պիկար: Հասարակութիւնը մեծ հետաքրքրութեամբ է լսում նրան: Պիկար ասում է, որ ինքն չէ կարողանում յիշել այն իտալուհու նամակը, որի մասին խօսում էր Դէլարօշ-Վերնէ և որի մէջ Դրէյֆուսի անունը երկու անգամ է հանդիպում: Նա յիշում է միայն, որ իրան նախազգուշացնում էր այդ տիկնոջ դէմ գնդապետ Կորդիէ և որ այդ տիկինը չափազանց ռոմանական բնաւորութիւն ունէր: Պիկար բողոքում է այն կասկածի դէմ, թէ իբր ինքը ոչնչացրել է Դրէյֆուսի գործին վերաբերեալ որ և է վաւերաթուղթ կամ ճիգ է թափել փոխարինել բորդէրօյի իսկական հեղինակին մի ուրիշ օֆիցէրով: Պիկար ասում է, թէ Դրէյֆուս իր աշակերտն էր զինուորական դպրոցում: Նա յիշեցնում է այնուհետև, թէ ինչ պայմաններում իմացաւ ինքը բորդէրօյի մասին և թէ ինչ յուզմունք առաջացրեց այդ բանը մինիստրութեան մէջ: Դրէյֆուսի ձեռագրում այն ժամանակ, երբ թելադրութիւն էին անում նըրան, ամենևին նկատելի չէր դողդողոց: Բացի

բորդերոյից Դրէյֆուսի դէմ չը կար ոչ մի ապացոյց: Պիկար ենթադրում է, թէ Օրմէնտվիլլի զեկուցումի գոնէ մի մասը գրված է Դիւ-Պատի-դը-Կլամի թելադրութեամբ: Պիկար չէր կարծում, թէ Դրէյֆուսը կը դատապարտվի, որովհետև չատ չնչին էին նրա դէմ եղած փաստերը: Միայն դատից յետոյ իմացաւ Պիկարը գաղտնի dossier-ի բովանդակութիւնը: Նրան յայտնի էր, թէ Դրէյֆուս խոստովանվել է Լեբրէն Րէնոյի առաջ, և նա սկսեց հետախուզութիւններ անել յօգուտ Դրէյֆուսի միայն այն ժամանակ, երբ նկատեց Էստէրհազիի ձեռքի և բորդերոյի ձեռագրի նմանութիւնը: Պիկար յարձակվում է Դիւ-Պատի-դը-Կլամի վրա և պահանջում է, որ իրան և նրան խօսեցնեն երես առ երես: Նա երկար խօսում է բորդերոյի մասին, ասելով թէ նա կազմված է եղել հոկտեմբերին, երբ Դրէյֆուս չէր կարող յանձնել դոկումէնտներ Մադագասկարը պաշտպանող զօրքերի մասին: Օտարազգի կցորդները, որոնք երբեմն-երբեմն գալիս էին բիւրօ, իրանք կարող էին տանել այդ դօկումէնտը հետները քարտուղարի բացակայութեան ժամանակ: Պիկար չէ տեսել Դրէյֆուսին թէկուզ ամենաչընչին դօկումէնտ արտագրելիս: Երբ բորդերօն բացվեց, պէտք է ուղղէին հետախուզութիւնները Դիւ-Պատի բաժանմունքի վրա, ուր գրագվում էին բորդերօում յիշված դօկումէնտներով: Պիկար ցոյց է տալիս զանազան անկանօնութիւնների վրա Դիւ-Պատի գործողութիւնների մէջ և մեղադրում է նրան այն բանի համար, որ նա բորդէրօի վրա առաջվայ ամսաթիւ է դրել կարգապահական պատժից ազատվելու համար: Պիկարի ցուցմունքի շարունակութիւնը յետաձգվեց մինչև վաղը: Նիստը փակվեց առանց միջնադէպքերի

ՊԱՐԻԶ: Երեկոյեան «Նոր կեդծումն» վերնագրով մի հեռագիր է տպվելու «Figaro»-ում: Այդ հեռագիրը, որ ուղարկել է օգոստոսի 5/17-ին Էմսից Պարիզի աւստրիական զինուորական կցորդ գնդապետ Շնէյդերը, հետևեալ բովանդակութիւնն ունի. «Ինձ վերագրված և «Figaro»-ում օգոստոսի 16-ին տպված նամակը, որ իբր գրված է 1897 թուի նոյեմբերի 30-ին, կեղծ է:» «Figaro» աւելացնում է. «Մենք ուղարկում ենք այդ հեռագիրը Րէնին դատարանի նախագահին: Նա անչուշտ բացատրութիւններ կը պահանջի Մերսիէից և Րօժէից այդ կեղծումի ծագման մասին:»

ՕՊՕՐՏՕ: Այսօր տեղի ունեցան հիւանդանալու երեք կասկածելի դէպքեր և մի մահվան դէպք: Հիւանդութիւնները ուսումնասիրելու համար եկան երկու սպանիացի բժիշկներ:

6 օգոստոսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Այրվեց զինւորա-բժշկական պատրաստ նիւթերի մի մասը Ապտէկարսկի կղզու վրա բամբակի ինքնավառումից: Հրդեհը չատ զօրեղ էր և տևեց ամբողջ գիշեր: Վնասները բազմամիլիօն են:

ՊԱՐԻԶ: Մինիստրները վաղը կը գումարվեն նիստի, Վալդէկ-Րուսսօի նախագահութեամբ, քննելու համար այն յորդորները, որոնցով դիմում էին երեկոյեան Գէրէնի բարեկամները: Պէտք է սպասել, որ գործը բաւարար վախճան կունենայ:

Ազգային պաշտպանութեան խմբին պատկանող ութ պատգամաւորներ, որոնց թւում Բէրրի Դրիւմօն և Լէֆէրօննէ, կեսօրից յետոյ հաւաքւեցին Բուրբօնեան պալատում և որոշեցին՝ գրել բոլոր պատգամաւորներին համոզելու համար նրանց՝ պահանջել պարլամէնտի ժամանակից առաջ գումարումը:

ՊԱՐԻԶ: Պանիցցարդի հեռագրում է «Figaro» լրագրին, հերքելով այն ցուցմունքը, թէ ինքն, իբր թէ, ներկայացրել է Րէսմանին զեկուցում, որի մէջ յայտնել է, թէ Շվարցկօպպէն յարաբերութիւններ ունի Դրէյֆուսի հետ:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺԻՇԿ Յ. Յ. ՂՕԿԻԵԼԵԱՆ

Ընդունում է՝ վեներական, սիֆիլիսի, մորթու և ներքին հիւանդութիւն ունեցողներին՝

Առաւօտեան 9—12 ժամը
Երեկոյեան 5—7 ժամը:

Գանովսկայա փողոց, տուն Մարգարովի, № 31,

(Ե. Հ. Չ.) 60—100

ՅԱՅՏԱՐԱՐՎՈՒՄ է ի գիտութիւն այն անձանց, որոնք պատրաստի ունեն թէ ինքնուրոյն և թէ թարգմանական պիեսներ և որոնք կը կամենային ներկայացնել Բագուի բեմի վրա առաջիկայ թատրոնական սեզոնում,— թող չուտապեն ուղարկել այդ աշխատութիւնները Բագու՝ ռեպերտուարի մէջ մտցնելու համար վաղօրօք: Ընտրված պիեսի վարձատրութիւնը կը ստանան անմիջապէս պիեսի ներկայացումից յետոյ: Չընտրվածները կը վերադարձնվեն: Պիեսները պէտք է ուղարկել պատուիրված բանդերոլով այս հասցէով՝ Баку, Рубену Оганджаняну.

Ռ. Յովհաննջանեան

Ալէքսանդրօպոլի գաւառի Եկանլար գիւղի բնակիչ Գրիգոր Թօփպաչեան յայտնում է, որ իր որդին, ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՕՓՊԱՇԵԱՆ այս տարի, մարտ ամսին, տաւարի առևտուրով գնացել է Բօրչալի և մինչև օրս անյայտ է, չը գիտենք ուր լինելը, խնդրում ենք տեսնողներին, ծանօթներին, ի սէր Աստուծոյ յայտնեն, թէ ուր է Յարութիւն Թօփպաշեան:

Հասցէն այս է. Александрополь, Арутюну Гуліянцу. 2—2

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

Պ Ո Ւ Շ Կ Ի Ն

ՍՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ

Գինը 40 կոպ.

Դիմել —Тифлисъ, Тифлисское Общество Изданія Армянскихъ книгъ կամ Tiflis (Russie), Société de la publication des livres armeniens.

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄ ԳՐՎՈՂՆԵՐԸ Ընկերութեան հրատարակութիւններից ընտրում են 8 Ր. ԳԻՐՔ և վճարում են տարեկան ՎԵՑ ՌՈՒԲԼԻ: 1898 թ. տեղեկագիրը և գրքերի ցուցակը ուղարկվում է ցանկացողներին: 7—10

Նախկին «Պուշկինսկու» այգու ամառային թատրոնում (Միքայէլեան փողոց)

Կիրակի, օգոստոսի 8-ին կը լինի

ՀՈՄԵՐՈՍ

Խ. Մ. ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱՅԻ

Մասնակցութեամբ օր. Աստղիկի, պ:պ. Պօյաճեանի, Ռոստոմեանի և նորակազմ 70 հոգուց բաղկացած խառն խմբի:

ԲԺԻՇԿ Գ. Ս. ԳԵՐՑՖԵԼԴ

Մադերեան փողոց, № 5.

որ մասնագէտ է կաշու, միզասեռական (էլէկտրականութեամբ), վեներական և սիֆիլիսի հիւանդութիւնների

ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՎ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻՑ

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր

Առաւօտեան 9—12 ժ.
Երեկոյեան 5— 8 ժ.

22—60

ԹԻՖԼ. ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Մամուլի տակ է

1) ԼԱՖՕՆԹԷՆԻ ԱՌԱԿՆԵՐԸ, թարգմ. Մ. Նուպարեանի. 2) ՀՈՍՀՈՍԻ ՑԻՇԱՏԱԿԸ, բ. տպ. Յ. Պարոնեանի. 3) ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ, Տոլստոյի, թարգմ. Պ. Պ. 4) ՀԶՕՐ ՍԱՄՍՕՆ, Օժէշկօյի, թարգմ. Ա. Ահարոնեանի. 5) ԱՌՕՐԵԱՅ ՀՈՎՈՒԵՐԳՈՒԹԻՒՆ, Օժէշկօյի, թարգմ. Ա. Ահարոնեանի. 6) ՉՈՐՍ ՀԱՏ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ գրքեր:

Անդամ գրվողը ՍՏԱՆՈՒՄ Է ՏԱՐԵԿԱՆ 8 ՌՈՒԲԼՈՒ ԳՐՔԵՐ, ընտրելով ընկերութեան հրատարակութիւններից և ՎՃԱՐՈՒՄ Է ՏԱՐԵԿԱՆ 6 ՌՈՒԲԼԻ:

Դիմել՝ Тифлисъ, Тифлисское Общество Изданія Армянскихъ книгъ. կամ Tiflis, (Russie), Société de la publication des livres Arméniens.

4—5

18—52
М 36019

ԲԱԳՈՒ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՈՆ

Ա. ԲԱԲԱԼԵԱՆԻ

Ընդունվում են երեխաներ գիշերօթիկ և երթևեկ պատրաստվում են գիմնազիօն բէալական և այլ դպրոցներ մտնելու համար: Պայմանների համար դիմել Ваку, Старо Почтовая улица домъ Гаджи Неймата. (Ե. Հ. Չ.) 1—10

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը

յայտնում է, որ օգոստոսի 20-ին, իր առեանում տեղի կունենայ աճուրդ 12000 պուդ նաւթ հայթայթելու քաղաքային փողոցների լապտերները լուսաւորելու համար: Աճուրդին մասնակցող ցանկացողները՝ կարող են ծանօթանալ պայմանների հետ վարչութեան մէջ ամեն օր՝ բացի կիրակի և տօն օրերից, առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 1-ը: (4. 8. 15.) 2—3

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՍՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Առևտրական Կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ: Աւարտողները ստանում են ատեստատներ:

Աւանդելի առարկաները սրանք են՝ 1) Առևտրական Տնտեսութիւն, 2) Առևտրական Թուաբանութիւն, 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային), 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 5) Առևտրական թղթակցութիւն, 6) Առևտրական և մուրհակի կանոնադրութիւն և 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը:

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամեն օր, առաւօտեան 10-ից մինչև 11-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնովի տանը № 9, Սերգիևսկայա և Նազօրնայա փողոցների անկիւնում: Ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրիապէս եղբ. Տովմանօվների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу. (Հ. Չ.) 15—25

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, (18/30 օգոստոսի) ՍԻՐԿԱՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ԳԱՐՐԻԿ: Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:

Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի և Անտվէրպէնի մէջ, ընդունելով ապրանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. Խօչափարուխօվի և Մայսուրաձէի քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—եղբ. Վ. և Ի. Մուխթաֆեաններին, Նաբերեժնայա փողոց, տուն Կրասիլնիկօվի, № 27: ՆՈՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիոր Հերշենրօդերին: (Ե. Հ. Չ.) 7—20

М. 75287 (17)

Ցիտանաների միհիտրի թոյլտուութեամբ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

(Баку, Прачешная, домъ Теръ-Ованесова).

Կուրսերի նպատակն է տալ ունկնդիրներին մասնագիտական-առևտրական կրթութիւն և պատրաստել հմուտ հաշուապահներ: Աւարտողները ստանում են ատեստատներ: Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առևտրական թուաբանութիւն և թուաբանութիւն համրիչի վրա. 2) Հաշուապահութիւն՝ արդիւնաբերական-գործարանական, առևտրական և բանկային. 3) Առևտրական թղթակցութիւն. 4) Առևտրական տնտեսագիտութիւն, 5) Առևտրական և մուրհակային օրէնքներ. 6) Գեղագրութիւն և արագագրութիւն (ուղղումն ձեռագրի:)

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔՆԵՐԸ ՍԿՍՎՈՒՄ ԵՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 20-ից:

Ընդունելութիւնը՝ սեպտեմբերի 1-ից ամեն օր՝ կուրսերում և Եղբ. Տովմանեան և ընկ. ԲԱԳՈՒԻ բաժանմունքում: Օտարաքաղաքացի ունկնդիրների յարմարութեան համար կուրսերում ընդունվում են գիշերօթիկներ: Կուրսերի կանոնադրութիւնը (уставъ) և մանրամասն ծրագիրը—տրվում են և ուղարկվում են ձրիաբար: Օտարաքաղաքացիները դիմում են՝ БАКУ, учредителю коммерческихъ курсовъ А. И. Теръ-Каспарову,

(Ե. Չ.) 10—25